

УДК 316.61

Ю.Д. БОЙЧУК, О.С. КАЗАЧІНЕР

ЛЯЛЬКОТЕРАПІЯ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

© Бойчук Ю. Д., 2019

<http://orcid.org/0000-0001-8583-5856>

© Казачінер О. С., 2019

<http://orcid.org/0000-0003-4842-3857>

<http://doi.org/10.34142/2312-2471.2019.61.02>

У статті порушено проблеми набуття дитиною важливих соціальних навичок, досвіду соціальної взаємодії через використання лялькотерапії: психодіагностика; розвиток самоконтролю; розвиток комунікативних навичок; розвиток самосвідомості; розвиток емоційної та моторної адекватності; розв'язання внутрішніх конфліктів; профілактика й корекція страхів; розвиток мовлення. Доведено, що лялькотерапія сприяє розвиткові природних здібностей, образного мислення, удосконаленню пам'яті, поглибленню емоційної сфери, самосвідомості й самоконтролю, оптимізує формування позитивних настанов, емоційної та моторної адекватності, комунікативних навичок, допомагає в лікуванні страхів, заїкання, полегшує соціальну реабілітацію людей з інвалідністю, інтенсифікує внутрішні резерви для боротьби з хворобою та для її подолання. Відрефлектовано світовий досвід розвитку лялькотерапії, що представлений у психолого-педагогічних працях. Виокремлено три основні напрями лялькотерапії, що використовують у процесі становлення дитячої особистості: 1) терапевтично-стабілізаційний, що передбачає роботу з хворими дітьми в умовах тимчасового перебування особи, яка має важкий стан, у лікарні; 2) психокорекційний, що застосовують у роботі з дітьми, які вимагають посиленої уваги (лялька слугує засобом у психокорекційній діяльності та соціально-навчальних проектах); 3) навчально-виховний напрям. Проаналізовано наявні класифікації ляльок, із якими працюють під час навчання й виховання дітей з особливими освітніми потребами (ляльки-маріонетки; пальчикові; тіньові; мотузкові; площинні ляльки; ляльки-рукавички; ляльки-костюми; логопедичні ляльки; ляльки-«моральні пугівики»; «Я-ляльки»). Перспективний вектор дослідження пов'язаний із формулюванням науково-методичних рекомендацій для фахівців галузі спеціальної та інклюзивної освіти щодо використання різних видів ляльок під час навчання й виховання дітей з особливими освітніми потребами, зокрема в ході лекційних, семінарсько-практичних занять, вебінарів, майстер-класів, воркшопів, тренінгів.

Ключові слова: лялька, лялькотерапія, дитина з особливими освітніми потребами, навчання, виховання.

Boichuk Yu. D., Kazachiner O. S. Puppet Therapy in Working with Children with Special Educational Needs

The article highlights the problems of a child's acquisition of important social skills, social interaction experience, in which puppet therapy is used: psychodiagnostics; self-control development; communication skills development; self-awareness development; development of emotional and motor adequacy; resolving internal conflicts; fear prevention and correction; speech development. Puppets help to develop natural abilities, figurative thinking, memory, emotional sphere, self-awareness and self-control, promote communication skills development, treat fears and stuttering, help in the social rehabilitation of the disabled, allow to find internal reserves to fight disease. Based on the studied world experience of modern development of puppet therapy in psychological and pedagogical science and practice, three main areas of puppet therapy in the process of developing a child's personality are identified: 1) therapeutically stabilizing direction: puppet therapy in working with sick children in temporary hospital stay; 2) psycho-correctional direction: puppet therapy with children in need of increased attention (the puppet is used as a tool in psycho-correctional work); 3) educational direction: puppet therapy in educational institutions in separate educational programs. Classifications and an attempt to systematize the types of puppets used in puppet therapy in teaching and upbringing children with special educational needs (SEN) were made: marionettes; finger; shadow; rope; planar; glove; costume; speech therapy puppets; puppets as «moral guides»; «Me-dolls». The prospect of further scientific research in the direction of the outlined problem may be making clear scientific and methodological recommendations for future and working specialists in the field of special and inclusive education on the use of different types of puppets in teaching and educating children with SEN: seminars, webinars, workshops, workshops, trainings, as well as classes, lessons, materials for them using different types of puppets.

Key words: *puppet, puppet therapy, child with special educational needs, teaching, upbringing.*

Постановка проблеми. Нині триває активний пошук ефективних арт-терапевтичних технологій, що застосовують у роботі з дітьми, які мають особливі освітні потреби. Серед найбільш актуальних і найцікавіших видів арт-терапії вчені називають лялькотерапію, що водночас є малодослідженою, вирізняється інтеграційним характером впливу на дитину, ефективна під час виховної, корекційної, навчальної, діагностичної роботи педагога.

Мета лялькотерапії – допомогти дитині ліквідувати хворобливі переживання, зміцнити її психічне здоров'я, покращити соціальну адаптацію, розвинути самосвідомість, навчити розв'язувати конфлікти в умовах колективної творчої діяльності.

Лялькотерапія – це окремий вид гри з лялькою, що становить самостійний психолого-педагогічний напрям корекційно-розвивальної теорії та практики. Робота з лялькою передбачає залучення специфічних методик і технологій, пов'язаних з усуненням негативного особистісного емоційно-

чуттєвого дискомфорту. На дослідницьку увагу заслуговують передовсім види ляльок, мета й напрями їх використання в роботі з дітьми, які мають особливі освітні потреби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що загальні питання використання лялькотерапії поставали предметом аналізу в розвідках О. Вознесенської [3], Л. Калініної [5], О. Федій [12; 13], Н. Хлопоніної [14], Г. Чебанян, А. Красікової [15] та інших. Окремі напрями застосування лялькотерапії студіювали М. Гром (метод лялькотерапії в гармонізації сімейних взаємин) [3], Л. Лохвицька (ляльки-«моральні путівники» у моральному вихованні дошкільників) [7], Л. Бегас [1], Ю. Рібцун [10] (логопедична лялька як важливий складник ігор-занять із дітьми, які мають мовленнєві порушення), А. Татарінцева [11] (лялькотерапія як засіб допомоги під час подолання дитячих страхів) та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У розвідках [2; 6; 8; 9] представлено види ляльок, проте бракує системного підходу до з'ясування всіх їхніх видів, мети та призначення. Отже, постає потреба в систематизації та класифікації видів, мети й особливостей використання ляльок у практиці навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Мета статті полягає в аналізі класифікацій і в систематизації видів ляльок, що застосовують у лялькотерапії під час навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. На підставі осмислення світового досвіду розвитку лялькотерапії, що описаний у психолого-педагогічній науці та практиці [12], диференційовано три напрями лялькотерапії, які актуальні для становлення особистості дитини: *терапевтично-стабілізаційний*, що застосовують у роботі з хворими дітьми в умовах їх тимчасового перебування у важкому стані в лікарні; *психокорекційний*, необхідний для роботи з дітьми, які потребують посиленої уваги (лялька як засіб психокорекційної діяльності та реалізації соціально-навчальних проектів); *навчально-виховний*, що прогнозує використання лялькотерапії в загальних освітніх закладах, у ході окремих навчальних програм (музичне виховання, заняття з розвитку мовлення, природничі дисципліни тощо).

Лялькотерапія оптимізує набуття дитиною важливих соціальних навичок, досвіду соціальної взаємодії за кількома напрями: психодіагностика; розвиток самоконтролю; розвиток комунікативних навичок; розвиток самосвідомості; розвиток емоційної та моторної адекватності; розв'язання внутрішніх конфліктів; профілактика й корекція страхів; розвиток мовлення.

Цей вид арт-терапії сприяє розвитку природних здібностей, образного мислення, пам'яті, емоційної сфери дитини, її самосвідомості та самоконтролю, а також формуванню емоційної адекватності, моторики, комунікації. Використовуючи ляльки, фахівці можуть лікувати страхи, енурез і заїкання, допомагати людям у пошуку внутрішніх резервів для боротьби з хворобою, полегшувати соціальну реабілітацію осіб з інвалідністю.

У науковій літературі диференційовано кілька видів ляльок: ляльки-маріонетки; пальчикові; тіньові; мотузкові; площинні ляльки; ляльки-рукавички; ляльки-костюми та інші [8].

Лялька-маріонетка – такий тип ляльки, що дає змогу вдосконалювати тонку моторику руки, загальну координацію рухів. Працюючи з лялькою-маріонеткою, особа здатна виявляти ті емоції, відчуття, почуття, стани, що з якихось причин не може або боїться демонструвати.

Тіньовий театр і тіньові ляльки вирізняються глибоким коригувальним сенсом. Гра з лялькою в тіньовому театрі допомагає дитині опанувати досвід ефективного розв'язання нагальних проблем, що спричинені її страхами. Виявляючи страх через ляльку, дитина спроможна проаналізувати ситуацію, матеріалізувати свій страх, позбутися власної емоційної напруженості, нівелювати складник, що її лякає.

Ляльки-рукавички рекомендовані для використання в дитячих лялькових театрах, під час інсценування казок тощо. Зручність рукавички дає змогу нахилити голову ляльки, «говорити» за неї, відкривати й закривати їй ротик, а також рухати її ручками-ніжками.

У роботі з дітьми, які мають вади заїкання, доцільно для м'язового розслаблення працювати з *ляльками-бібабо*, або *ляльками-петрушками*. Ідеться про іграшки, що одягають на руку й рухають ними за допомогою пальців педагога [1].

Опрацюванню проблем ідентифікації, ефективної комунікації, посиленої тривожності сприяє робота з *мотуззяними ляльками*. У ході такої діяльності дитина може імітувати рух ляльки разом із власними рухами.

Площинні ляльки – це ляльки, які застосовують для роботи з дітьми, у яких відчутні проблеми в спілкуванні, поведінці, а також з особами, які мають порушення образу «Я». Зазначений вид ляльок вирізняється тим, що має змінний набір виразів обличчя, які передають різний емоційний стан.

Об'ємні ляльки сприяють програванню рольових ігор.

Логопедична лялька – інструмент логопедичних занять, що полегшує процес комунікації вчителя-логопеда з учнем, використовуваний для комплексного розв'язання логокорекційних, психокорекційних і загальноорозвивальних завдань.

Трипалі ляльки-рукавички мають особливу форму, оскільки один палець означає об'ємну чи пласку голову, а два інші символізують руки. Такі ляльки використовують у роботі з дошкільниками, які мають порушення вимови (Бегас), однак цей тип не дає змоги повністю виконати корекційні завдання. Технологія роботи з лялькою цілком доступна, її використовують під час діяльності з дошкільниками, які мають порушення мовлення. Використання функційної іграшки у вигляді логопедичної ляльки має низку переваг [1].

Застосування *ляльок-«моральних путівників»* базоване на принципі когерентності – взаємозв'язку всіх складників морального виховання: емоційного, когнітивного й поведінкового.

У праці Л. Лохвицької описано принципи роботи з ляльками-«моральними путівниками» [7]. Важливо насамперед наголосити, що ляльки можуть спілкуватися як з усіма дітьми, так і з конкретною особою. Промовистим є факт однакового, неупередженого ставлення ляльок до всіх вихованців групи. Ляльки радіють добрим справам і позитивним вчинкам дітей, натомість неналежна поведінка їх украй засмучує. Це не дає права лялькам сварити дітей за провини чи за недоліки, навпаки, вони акцентують увагу, що занепокоєні поведінкою дітей, оскільки якась конкретна гарна дитина вдалася до поганого вчинку.

Тематичне наповнення комунікації ляльок із дітьми не обмежене моральною проблематикою, оскільки фрагменти морального впливу реалізують і в будь-якому іншому навчально-виховному сегменті, а тому використання ляльки доцільне на заняттях, під час прогулянки тощо. У моральних перформансах із ляльками вдаються до історій двох типів залежно від вікової категорії: у молодших групах розповідають історії, які сталися з ляльками; у середній та старшій групах – історії, які ляльки «простежували» в інших дітей.

Лялька обов'язково прослуховує своєрідний «звіт» про те, що відбувалося з дітьми за час її відсутності, це стимулює розвиток самооцінки. При цьому лялька наголошує, що вона все знає, адже «все бачить», однак прагне почути, як про свої історії розповідатимуть власне діти.

У ході кожного «візиту» певна лялька почергово виокремлює дітей за зроблені ними добрі справи, співчуває тим, у кого сталася прикра ситуація. У разі негарної поведінки вихователь заздалегідь створює такі умови, що допомагають зафіксувати моральні вчинки дитини.

Ставлячи запитання про те, хто й що добре зробив, ляльки спонукають дітей до розповідей про позитивні риси однолітків, формують уміння оцінювати інших осіб. У разі почутої негативної історії про однокласника лялька висловлює сподівання, що це сталося випадково, водночас просить пригадати добрі справи цієї особи.

Передбачено різні форми налагодження контактів із ляльками: листування, надсилання повідомлень мобільним телефоном, ведення «нотатків» добрих справ, відтворення реалій у малюнках (як-от варіант «по секрету») тощо.

Аналіз літературних джерел слугує підставою для систематизації наявних видів ляльок, їхньої мети й призначення (табл. 1).

Таблиця 1

Види ляльок, що застосовують у лялькотерапії, їхня мета й призначення

№	Вид ляльки	Мета та призначення
1.	Ляльки-маріонетки	Переживання дитиною дорослої відповідальності за дії ляльки, за її життя; усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків між власними діями та зміною рухів ляльки; пошук адекватного тілесного вираження емоцій, відчуттів / почуттів, станів; розвиток довільної уваги та здібностей концентруватися.
2.	Пальчикові ляльки	Реалізують психологічний ефект, за якого неконтактна, сором'язлива, нерішуча дитина, тримаючи ляльку в руках,

		розглядає її, однак, як відокремлену від себе. Такий прийом допомагає активно долучатися до ігрової діяльності, розкривати свої найбільш потаємні почуття за принципом «це не я, а лялька».
3.	Ляльки, які дитина може одягти на руку (лялька-петрушка, лялька-бібабо).	Допомагають дитині виражати власні емоції, для вербального передання яких бракує потрібних слів.
4.	Тіньові ляльки	Доцільні переважно для подолання дитячих страхів.
5.	Мотузяні ляльки	Оптимізують опрацювання проблем ідентифікації, спілкування, підвищеної тривожності дітей.
6.	Площинні ляльки	Рекомендовані для роботи з дітьми, у яких відчутні проблеми в комунікації, поведінці, формуванні образу «Я».
7.	Об'ємні ляльки	Мають на меті програвання ролевих ігор.
8.	Ляльки-рукавички	Сприяють роботі з дітьми, які мають особливі освітні потреби, виявляють незграбність, емоційну незрілість, низький рівень наслідування.
9.	Ляльки-костюми (ростові ляльки)	Призначення таких ляльок – привернення уваги, створення гарного настрою, дарування усмішки, супровід під час свят та інших розважальних заходів.
10.	Логопедичні ляльки	Сприяють правильній вимові звуків, відпрацюванню артикуляційних позицій за допомогою показу та пояснення.
11.	«Я-лялька»	Розмір іграшки збігається з ростом дитини, що в ході гри створює для дитини повний психологічний захист.
12.	Ляльки-«моральні путівники»	Уможливають моральне виховання дітей, формування особистості, навчання норм соціальної поведінки.

Висновки. У розвідці досліджено класифікацію ляльок, які використовують у лялькотерапії під час навчання й виховання дітей з особливими освітніми потребами. Унаслідок аналізу науково-педагогічної літератури, актуалізовано проблеми, розв'язання яких супроводжуване лялькотерапією. Цей різновид арт-терапії сприяє набуттю дитиною важливих соціальних навичок, досвіду соціальної взаємодії за кількома напрямками: психодіагностика; розвиток самоконтролю; розвиток комунікативних навичок; розвиток самосвідомості; розвиток емоційної та моторної адекватності; розв'язання внутрішніх конфліктів; профілактика й корекція страхів; розвиток мовлення.

Диференційовано різновиди ляльок, які застосовують у лялькотерапії: ляльки-маріонетки; пальчикові; тіньові; мотузкові; площинні ляльки; ляльки-рукавички; ляльки-костюми; логопедичні ляльки; ляльки-«моральні путівники»; «Я-ляльки». З'ясовано мету й призначення кожного виду ляльки під час навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Перспективи подальших наукових пошуків пов'язані з формулюванням чітких науково-методичних рекомендацій для фахівців у галузі спеціальної та інклюзивної освіти щодо використання різних видів ляльок під час навчання й виховання дітей з особливими освітніми потребами,

зокрема в ході лекційних, практичних, семінарських занять, вебінарів, майстер-класів, воркшопів, тренінгів, а також у процесі підготовки навчально-методичних матеріалів, що передбачає використання різних видів ляльок, залежно від їхнього призначення й мети.

Література

1. Бегас Л. Використання логопедичної ляльки під час ігрових занять з дітьми із розладами мовлення. URL: <http://dspace.udpu.edu.ua:8080/jspui/handle/6789/8718> (дата звернення: 16.08.2020).
2. Використання лялькотерапії для розвитку дошкільників із вадами мовлення та для гармонізації сімейних стосунків. URL: <http://snvk10.in.ua/list/storinka-logopeda/32-vikoristannya-lyalkoterapii-dlya-rozvitku-doshkilnikov-iz-vadami-movlennya-ta-dlya-garmonizacii-simeynih-stosunkiv.html> (дата звернення: 15.08.2020).
3. Вознесенська О. Лялькотерапія: особливості та ризики використання ляльки в терапії. *Простір арт-терапії*: зб. наук. праць. 2018. Вип. 1 (23). С. 12–25.
4. Гром М. Застосування методу лялькотерапії у гармонізації сімейних стосунків. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/842> (дата звернення: 14.08.2020).
5. Калініна Л. А. Використання лялькотерапії як напрямку корекційної педогогики у роботі з дітьми з особливими потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*: зб. наук. праць. 2008. № 5 (7). URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/510> (дата звернення: 10.08.2020).
6. Куклотерапия как средство развития речевой активности дошкольников. URL: <https://pedsovet.org/publikatsii/doshkolnoe-obrazovanie/kukloterapiya-kak-sredstvo-razvitiye-rechevoy-aktivnosti-doshkolnikov> (дата звернення: 14.08.2020).
7. Лохвицька Л. МІМІ (метод інтегрованої ігрової моральної інклюзії) у моральному вихованні дошкільників: використання ляльок-«моральних путівників». URL: <http://ephsheir.phdpu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/8989898989/1620/%D0%9B%D0%BE%D1%85%D0%B2%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9B.%D0%92.%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%206.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 14.08.2020).
8. Лялькотерапія. URL: <https://studfile.net/preview/5601417/page:7/> (дата звернення: 14.08.2020).
9. Лялькотерапія як зона ігрової корекції. URL: https://studopedia.su/16_189031_lyalkoterapiya-yak-zona-igrovoyi-korektsiyi.html (дата звернення: 14.08.2020).
10. Рібцун Ю. В. Логопедична лялька як важлива складова ігор-занять у спеціальному ДНЗ компенсуючого типу. *Дефектологія*. 2012. № 4. С. 20–25.
11. Татаринцева А. Ю. Детские страхи: куклотерапия в помощь детям. СПб.: Речь, 2007. 218 с.

12. Федій О. А. Лялькотерапія у професійній діяльності педагога. *Постметодика*. 2009. № 1. С. 46–50.

13. Федій О. Зарубіжний досвід використання лялькотерапії у роботі з дітьми дошкільного віку. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний ун-т ім. Г. Сковороди»*: наук.-теор. зб. Переяслав-Хмельницький, 2008. Вип. 14. С. 312–316.

14. Хлопоніна Н. Є. Лялькотерапія як метод психологічної корекції. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка*. НПУ імені М. П. Драгоманова. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/23223/1/Khloponina.pdf> (дата звернення: 14.08.2020).

15. Чебанян Г. Г., Красикова А. Р. Куклотерапія в корекційній і лікувальній педагогіці. *Корекційна педагогіка. Взаємодія спеціалістів. Колективна монографія / под общ. ред. М. А. Поваляевой*. Ростов н/Д.: Феникс, 2002.

References

1. Behas L. Vykorystannya lohopedychnoyi lyal'ky pid chas ihrovykh zanyat' z dit'myiz rozladamy movlennya [The use of a speech therapy puppet during play with children with speech disorders]. Retrieved from: <http://dspace.udpu.edu.ua:8080/jspui/handle/6789/8718>

2. Vykorystannya lyal'koterapiyi dlya rozvytku doshkil'nykiv iz vadamy movlennya ta dlya harmonizatsiyi simeynykh stosunkiv [The use of puppet therapy for the development of preschoolers with speech defects and for the harmonization of family relations]. Retrieved from: <http://snvk10.in.ua/list/storinka-logopeda/32-vikorystannya-lyalkoterapii-dlya-rozvitku-doshkilnykiv-iz-vadami-movlennya-ta-dlya-garmonizacii-simeynih-stosunkiv.html>

3. Voznesens'ka O. (2018). Lyal'koterapiya: osoblyvosti ta ryzyky vykorystannya lyal'ky v terapiyi [Puppet therapy: features and risks of using a puppet in therapy]. *Prostir art-terapiyi Zb. nauk. pr.*, 1(23), 12-25. Retrieved from: <http://lib.iitta.gov.ua/711982/1/%D0%92%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9E.%D0%9B.-%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F-%D0%9B%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BF%D1%96%D1%8F-2018.pdf>

4. Hrom M. Zastosuvannya metodu lyal'koterapiyi u harmonizatsiyi simeynykh stosunkiv [Using method of puppet therapy in the harmonization of family relations]. Retrieved from: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/842>

5. Kalinina L.A. (2008). Vykorystannya lyal'koterapiyi yak napryamku korektsiynoyi pedehohyky u roboti z dit'my z osoblyvymy potrebamy. Aktual'ni problemy navchannya ta vykhovannya lyudey z osoblyvymy potrebamy [The use of puppet therapy as a direction of correctional pedagogy in working with children with special needs]. *Zbirnyk naukovykh prats'*, 5 (7). Retrieved from: <http://ap.uu.edu.ua/article/510>

6. Kukloterapija kak sredstvo razvitie rechevoj aktivnosti doshkol'nikov [Puppet therapy as a way of developing preschoolers' speech activity]. Retrieved from: Retrieved from: <https://pedsovet.org/publikatsii/doshkolnoe-obrazovanie/kukloterapiya-kak-sredstvo-razvitie-rechevoj-aktivnosti-doshkolnikov>

7. Lokhvyts'ka L. MIIMI (metod intehrovanoi ihrovoyi moral'noyi inklyuziyi) u moral'nomu vykhovanni doshkil'nykiv: vykorystannya lyal'ok-«moral'nykh putivnykiv» [method of integrated game moral inclusion in the moral education of preschoolers: the use of puppets-"moral guides"]. Retrieved from: <http://ephsheir.phdpu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/8989898989/1620/%D0%9B%D0%BE%D1%85%D0%B2%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9B.%D0%92.%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%206.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

8. Lyal'koterapiya [Puppet therapy]. Retrieved from: <https://studfile.net/preview/5601417/page:7/>

9. Lyal'koterapiya yak zona ihrovoyi korektsiyi [Puppet therapy as a zone of game correction]. Retrieved from: https://studopedia.su/16_189031_lyalkoterapiya-yak-zona-Igrovoyi-korektsIyi.html

10. Ribtsun Yu. V. (2012). Lohopedychna lyal'ka yak vazhlyva skladova ihorzanyat' u spetsial'nomu DNZ kompensuyuchoho typu [Speech therapy puppet as an important component of games-classes in a special preschool educational institution of compensatory type]. *Defektolohiya*, 4, 20-25.

11. Tatarinceva A.Ju. (2007). Detskie strahi: kukloterapija v pomoshh' detjam [Children's fears: puppet therapy to help children]. SPb: Rech'.

12. Fediy O.A. (2009). Lyal'koterapiya u profesiyniy diyal'nosti pedahoha [Puppet therapy in teacher's professional activity]. *Postmetryka*, 1, 46-50.

13. Fediy O. (2008). Zarubizhnyy dosvid vykorystannya lyal'koterapiyi u roboti z dit'my doshkil'noho viku [Foreign experience of using puppet therapy in working with preschool children]. *Humanit. visn. DVNZ «Pereyaslav-Khmel'nyts. derzh. ped. un-t im. H.Skovorody» : nauk.-teor. zb.*, 14, 312-316.

14. Khloponina N. Ye. Lyal'koterapiya yak metod psykholohichnoyi korektsiyi [Puppet therapy as a method of psychological correction]. *Naukovyy chasopys. Korektsiyina pedahohika. NPU imeni M.P.Drahomanova*. Retrieved from: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/23223/1/Khloponina.pdf>

15. Chebanjan G.G., Krasikova A.R. (2002). Kukloterapija v korrekcionnoj i lechebnoj pedagogike [Puppet therapy in correctional and medical pedagogy]. *Korrekcionnaja pedagogika. Vzaimodejstvie specialistov. Kollektivnaja monografija / Pod obshh. red. M.A. Povaljaevoy. Rostov n/D: Feniks.*